

TASVIRIY VA AMALIY SAN'AT HAMDA DIZAYN YO'NALISHLARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIIY-METODIK ASOSLARI

Rashidaxon Axmedova Muqimovna

Qo'qon davlat universiteti o'qituvchisi

Sharobidinov Muxriddin Xusniddin o'g'li

Qo'qon davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlarini rivojlantirish masalasi milliy madaniy meros, badiiy ta'lim, kreativ iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, ustoz-shogird an'anasi va zamonaviy dizayn tafakkuri kesimida tahlil qilinadi. Tadqiqotda sohaning institutsional, pedagogik, estetik, iqtisodiy va innovatsion jihatlari, O'zbekiston sharoitida tasviriy san'at, xalq amaliy san'ati va dizayn ta'limi o'rtasidagi uzviylikni kuchaytirish zarurligi asoslanadi. Maqolada badiiy ta'limni faqat rasm chizish yoki buyum bezash ko'nikmasi sifatida emas, balki milliy identitetni mustahkamlovchi, estetik didni shakllantiruvchi, hunarmandchilik va zamonaviy dizayn bozorini uyg'unlashtiruvchi, yosh ijodkorlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantiruvchi kompleks ilmiy-amaliy tizim sifatida talqin qilish taklif etiladi.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, amaliy san'at, dizayn, badiiy ta'lim, kreativ tafakkur, milliy meros, estetik tarbiya, raqamli dizayn, ustoz-shogird, kreativ iqtisodiyot.

KIRISH

Tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlarini rivojlantirish bugungi O'zbekiston ijtimoiy-madaniy taraqqiyotida ikkinchi darajali bezak sohasi emas, balki milliy o'zlik, estetik ong, badiiy tafakkur, hunarmandchilik iqtisodiyoti, shahar-muhit madaniyati va zamonaviy kreativ sanoatlarni bog'lovchi strategik tizim sifatida qaralishi lozim. Badiiy maktab, ustaxona, muzey, galereya, hunarmandchilik markazi, raqamli dizayn laboratoriyasi va oliy ta'lim muassasasi bir-biridan uzilgan holda ishlasa, soha tashqi tomondan faol ko'ringani bilan ichki metodologik barqarorlikka erishmaydi; aksincha, ular yagona ta'lim-ijod-ishlab chiqarish-bozor zanjiri sifatida tashkil etilsa, tasviriy san'at milliy ma'naviyatni, amaliy san'at xalq hunarmandchiligini, dizayn esa zamonaviy iqtisodiy raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-avgustdagi PQ-3219-son qarorida o'zbek tasviriy va amaliy san'ati hamda dizayn yo'nalishlarini rivojlantirish, estetik ehtiyojni qondirish, ijodkorlarning imkoniyatlaridan unumli foydalanish va zamon talablariga mos badiiy ta'lim tizimini shakllantirish maqsadlari belgilanganligi ushbu sohaning davlat siyosati darajasida muhimligini ko'rsatadi. Keyingi bosqichda PQ-4688-son qaror orqali Kamoliddin Behzod merosini keng targ'ib qilish, oliy ta'limda tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlarida ta'lim olayotgan talabalar uchun davlat stipendiyasi ta'sis etish, kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini

oshirish, 2020–2025-yillarda sohada yuqori malakali kadrlar tayyorlash hamda institut faoliyatini takomillashtirish kabi vazifalar ilgari surildi. 2025-yilda qabul qilingan PQ-212-son qaror esa tasviriy va amaliy san’at sohasini rivojlantirishni yanada amaliy bosqichga olib chiqib, zamonaviy galereya, yosh rassomlar markazi, ijodiy ustaxonalar, ta’lim sifatini monitoring qilish, iqtidorli yoshlarni aniqlash va tayyorlash tizimi kabi yo‘nalishlarni kuchaytirish zarurligini ko‘rsatdi [3]. Demak, masala faqat san’at maktablari yoki rassomlar faoliyati bilan cheklanmaydi; u maktabgacha estetik idrokdan boshlab oliy badiiy ta’limgacha, mahalliy hunarmandchilikdan sanoat dizaynigacha, an’anaviy naqshlardan raqamli grafika va interaktiv media dizaynigacha bo‘lgan butun tizimni qamrab oladi. Xalqaro miqyosda ham UNESCOning 2024-yilda Abu-Dabida qabul qilingan “Culture and Arts Education” ramkasi madaniyat va san’at ta’limini umrbod ta’lim, kreativ industriyalar, raqamli transformatsiya, madaniy xilmaxillik va barqaror rivojlanish bilan bog‘laydi [4]. Bu yondashuv O‘zbekiston uchun ayniqsa muhim: chunki mamlakatda ganchkorlik, yog‘och o‘ymakorligi, naqqoshlik, miniatyura, kulolchilik, kashtachilik, zargarlik, atlas-adras dizayni, zamonaviy grafik dizayn, interyer dizayni, moda dizayni va vizual kommunikatsiya kabi yo‘nalishlar tarixiy ildizga ham, zamonaviy iqtisodiy salohiyatga ham ega. Biroq bugungi jarayonda ayrim muammolar ham ko‘zga tashlanadi: birinchidan, badiiy ta’limda nazariya va amaliyot o‘rtasidagi masofa ba’zan katta bo‘lib qolmoqda; ikkinchidan, amaliy san’at namunalarini zamonaviy mahsulot dizayniga aylantirish mexanizmlari yetarlicha tizimlashmagan; uchinchidan, raqamli texnologiyalarni o‘qitish ko‘pincha dasturiy ko‘nikma darajasida qolib, estetik-falsafiy va kompozitsion tafakkur bilan uzviy bog‘lanmayapti; to‘rtinchidan, ko‘rgazma, festival, galereya va ijodiy laboratoriyalar yosh ijodkor uchun doimiy professional o‘shish platformasiga aylanishi zarur. Shu sababli mazkur maqolaning maqsadi tasviriy va amaliy san’at hamda dizayn yo‘nalishlarini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini tahlil qilish, ularni milliy meros, zamonaviy ta’lim, raqamli dizayn, kreativ iqtisodiyot va hududiy madaniy rivojlanish bilan bog‘liq holda konseptual yoritishdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifalari sifatida sohaning normativ-institutsional asoslarini tahlil qilish, badiiy ta’lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning o‘rnini aniqlash, amaliy san’at va dizayn o‘rtasidagi mahsulotga yo‘naltirilgan aloqalarni ochib berish, yosh ijodkorlarni tayyorlashda ustoz-shogird tizimi va raqamli texnologiyalar uyg‘unligini asoslash hamda sohani rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish belgilandi. Mazkur mavzu dolzarb, chunki san’at va dizayn rivoji faqat estetik natija bermaydi; u ta’lim sifatini, milliy brendlarni, turizm jozibasini, mahalliy mahsulot qiymatini, shahar muhitining vizual madaniyatini va yoshlarning kreativ kasbiy bandligini oshiradi. Ochiq aytganda, dizaynsiz mahsulot bozorda “gapira olmaydi”, san’atsiz dizayn esa ruhsiz geometriyaga aylanadi — bu sohada eng katta ilmiy muammo ham aynan shakl, mazmun va bozor o‘rtasidagi uyg‘unlikni topishdir.

METODLAR

Tadqiqot metodologiyasi tizimli-tahliliy, tarixiy-madaniy, kompetensiyaviy, komparativ, loyiha-pedagogik va konseptual modellashtirish yondashuvlariga asoslandi. Tizimli-tahliliy yondashuv yordamida tasviriy san’at, amaliy san’at va dizayn alohida-alohida yo‘nalishlar sifatida emas, balki umumiy badiiy tafakkur, vizual madaniyat, kompozitsion savodxonlik, material bilan ishlash madaniyati, estetik

tarbiya va kreativ iqtisodiyot bilan bog‘liq integratsion maydon sifatida ko‘rib chiqildi. Tarixiy-madaniy yondashuv milliy badiiy merosning zamonaviy dizayn ta‘limi va ijodiy ishlab chiqarishdagi o‘rnini aniqlashga xizmat qildi: bunda miniatyura maktabi, naqsh kompozitsiyasi, rang ramziyati, xalq amaliy san‘ati texnologiyalari, me‘moriy bezak elementlari va hunarmandchilik an‘analari zamonaviy vizual kommunikatsiya, interyer, moda, suvenir, sanoat mahsuloti va raqamli media dizaynida qayta talqin qilinishi mumkin bo‘lgan manba sifatida baholandi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida badiiy ta‘lim bitiruvchisining faqat texnik mahoratga ega ijrochi emas, balki mustaqil konsepsiya yarata oladigan, bozor talabini o‘qiydigan, milliy shakl va zamonaviy funksiyani uyg‘unlashtiradigan, raqamli vositalardan tanqidiy va ijodiy foydalana oladigan, loyiha hujjatini tayyorlaydigan, ko‘rgazma va portfolioni professional shakllantiradigan ijodkor-mutaxassis sifatida tayyorlanishi zarurligi asoslandi. Komparativ yondashuvda milliy tajriba xalqaro san‘at ta‘limi tendensiyalari bilan solishtirildi; xususan, UNESCOning madaniyat va san‘at ta‘limi bo‘yicha 2024-yilgi ramkasida madaniyat va san‘atning ta‘lim siyosati, o‘quv dasturlari, kreativ industriyalar va raqamli transformatsiya bilan bog‘lanishi ta‘kidlangani tadqiqotda metodologik tayanch sifatida olindi. Loyiha-pedagogik yondashuv esa “o‘rganish — yaratish — namoyish qilish — baholash — bozorga moslashtirish” siklini shakllantirishga qaratildi. Bu siklda talaba yoki yosh ijodkor avval badiiy-nazariy asosni o‘zlashtiradi, so‘ng kompozitsion eskiz va material tanlaydi, keyin ijodiy mahsulot yaratadi, uni ko‘rgazma yoki raqamli platformada taqdim etadi, ekspert bahosini oladi va yakunda mahsulotni real auditoriya, interyer, brend, ta‘lim muhiti yoki turistik bozor ehtiyojiga moslashtiradi. Tadqiqotda hujjatli tahlil metodi ham qo‘llanib, PQ-3219, PQ-4688 va PQ-212 kabi soha rivojiga oid asosiy qarorlardagi vazifalar ilmiy-nazariy jihatdan umumlashtirildi; ular orasidagi ichki uzviylik — avval Badiiy akademiya va badiiy ta‘lim institutlarini mustahkamlash, keyin kadrlar tayyorlash va ko‘rgazmalar faoliyatini rivojlantirish, so‘ng zamonaviy galereya, multimedia, yosh rassomlar markazi, monitoring va ustaxona tizimiga o‘tish — bosqichma-bosqich rivojlanish modeli sifatida talqin qilindi. Bundan tashqari, maqolada deduktiv va induktiv tahlil uyg‘unlashtirildi: deduktiv yo‘l bilan san‘at va dizayn rivojiga oid umumiy nazariy tamoyillar — milliylik, funkcionallik, estetik yaxlitlik, innovatsionlik, kommunikativlik va bozor moslashuvchanligi — aniqlansa, induktiv yo‘l bilan amaliy san‘at yo‘nalishlaridagi aniq tajribalar, ya‘ni naqsh, rang, faktura, material, qo‘l mehnati, lokal uslub va hunarmandchilik texnologiyalarining dizayn mahsulotiga aylanish imkoniyatlari umumlashtirildi. Baholash mezonlari sifatida besh blok belgilandi: birinchisi — badiiy-estetik mezon, bunda kompozitsiya, rang uyg‘unligi, obrazlilik, shakl madaniyati va ijodiy g‘oya baholanadi; ikkinchisi — funkcionallik mezon, bunda yaratilgan buyum yoki dizayn yechimining amaliy qulayligi, ergonomikasi va foydalanuvchi ehtiyojiga mosligi ko‘riladi; uchinchisi — madaniy-identifikatsion mezon, bunda milliy merosning yuzaki bezak sifatida emas, mazmuniy va semiotik asos sifatida qo‘llanishi e‘tiborga olinadi; to‘rtinchisi — texnologik mezon, bunda raqamli dasturlar, materiallar, ishlab chiqarish texnikasi va multimedia imkoniyatlaridan foydalanish darajasi aniqlanadi; beshinchisi — iqtisodiy-kommunikativ mezon, bunda mahsulotning brendga aylanishi, ko‘rgazma qiymati, sotuvchanligi, turizm va kreativ industriyadagi salohiyati baholanadi. Shu tarzda

metodologiya faqat tavsiflovchi emas, balki rivojlantiruvchi modelga yo'naltirildi: ya'ni maqola san'atning mavjud holatini bayon qilish bilan cheklanmay, uni qanday qilib ta'lim, ijod, texnologiya va bozor bilan uyg'unlashtirish mumkinligini asoslashni ko'zlaydi.

NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlarini rivojlantirishda eng samarali model uch qatlamli integratsiyaga asoslanadi: birinchi qatlam — milliy badiiy meros va estetik tarbiya, ikkinchi qatlam — zamonaviy kasbiy ta'lim va raqamli texnologiyalar, uchinchi qatlam — kreativ iqtisodiyot, ko'rgazma bozori va ijtimoiy-madaniy kommunikatsiya. Birinchi qatlamda milliy merosni saqlash oddiy konservatsiya emas, balki uni zamonaviy shakl, material va funksiyada qayta ijodiy talqin qilishdir. Masalan, naqsh kompozitsiyasini faqat devor bezagi sifatida emas, balki qadoqlash dizayni, tekstil grafikasi, interyer paneli, mebel fakturasi, mobil ilova interfeysi, turistik suvenir yoki shahar identiteti elementi sifatida qo'llash mumkin. Bu jarayonda eng muhim shart — milliy ornamentni “tayyor bezak” sifatida ko'chirib qo'yish emas, uning ritm, proporsiya, rang ramziyati, semantik ma'nosi va tarixiy kontekstini tushunib ishlatishdir. Aks holda milliylik dizaynni boyitmaydi, aksincha, uni folklorlashtirilgan dekor darajasida qoldiradi. Ikkinchi qatlam — ta'lim va texnologiya — yosh ijodkorning zamonaviy kasbiy kompetensiyasini belgilaydi. Bugun rassom va dizayner kompozitsiya, rangtasvir, haykaltaroshlik, chizmachilik, naqsh, materialshunoslik kabi klassik asoslarni bilishi bilan birga, grafik planshet, 3D modellashtirish, vektor grafika, raqamli kollaj, animatsiya, tipografika, UX/UI dizayn, portfolioni onlayn taqdim etish, raqamli ko'rgazma va vizual storytelling ko'nikmalariga ham ega bo'lishi kerak. OECD ta'lim va ko'nikmalar bo'yicha zamonaviy yondashuvlarda kreativlik, tanqidiy fikrlash, hamkorlik va kommunikatsiyani murakkab muammolarni hal qilish uchun zarur tayanch kompetensiyalar qatorida ko'radi. Bu san'at va dizayn ta'limi uchun juda muhim, chunki dizaynerning asosiy vazifasi chiroyli shakl yaratish bilangina cheklanmaydi; u muammoni ko'radi, foydalanuvchini tushunadi, vizual yechim taklif qiladi, uni sinaydi va auditoriyaga tushunarli qilib yetkazadi. Uchinchi qatlam — kreativ iqtisodiyot va ko'rgazma bozori — san'at mahsulotini ijtimoiy va iqtisodiy qiymatga aylantiradi. PQ-212-son qarorda zamonaviy galereya, yosh rassomlar markazi, ijodiy ustaxonalar, multimedia markazi, fond, kutubxona, laboratoriya va ta'mirlash ustaxonalari kabi infratuzilmaviy vazifalarning belgilanishi bu yo'nalishdagi amaliy ehtiyojni ko'rsatadi. Chunki ijodkor uchun faqat darsxona yetarli emas; unga material, ustaxona, mentor, ekspert, ko'rgazma maydoni, fotosurat va media kontent, huquqiy maslahat, grant va bozor bilan aloqa kerak. Natijalar asosida tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn ta'limini rivojlantirish uchun “5M modeli” taklif etildi: meros, mahorat, metodika, media va marketing. “Meros” milliy badiiy maktablar, hunarmandchilik, naqsh va tarixiy obrazlar bilan ishlashni anglatadi; “mahorat” chizish, rang, kompozitsiya, material, texnika va qo'l mehnati sifatini bildiradi; “metodika” ta'lim jarayonida loyiha, muammo, tadqiqot va ijodiy tajribaga asoslangan yondashuvni ifodalaydi; “media” raqamli grafika, multimedia, virtual ko'rgazma, ijtimoiy tarmoq portfoliolarini qamrab oladi; “marketing” esa ijodiy mahsulotning auditoriya, narx, brend, qadoqlash va bozorga chiqish mexanizmlarini

o‘z ichiga oladi. Ushbu modelning afzalligi shundaki, u san‘at ta‘limini faqat akademik rasm chizish bilan cheklamaydi va dizaynni ham faqat kompyuter dasturlarida ishlashga tushirib qo‘ymaydi; aksincha, ikki yo‘nalishni milliy mazmun, ijodiy mahorat va iqtisodiy qiymat birligida ko‘radi. Tahlil natijasida yana bir muhim xulosa aniqlandi: ustoz-shogird an‘anasi zamonaviy badiiy ta‘limda eskirgan shakl emas, balki individual ijodiy o‘rishni ta‘minlaydigan kuchli mentorlik mexanizmidir. Biroq u faqat ustaning yonida kuzatib o‘rganish bilan cheklanmasligi, balki loyiha muhokamasi, portfolioni tahlil qilish, ko‘rgazma oldi tanqidiy sessiyasi, material bilan tajriba, ijodiy kundalik yuritish va yakuniy mahsulotni auditoriyaga himoya qilish kabi zamonaviy shakllar bilan boyitilishi kerak. Shuningdek, badiiy ta‘limda hududiy maktablar masalasi ham muhim natija sifatida ko‘rindi: Farg‘ona vodiysi, Buxoro, Samarqand, Xiva, Toshkent, Qoraqalpog‘iston va boshqa hududlarning rang, shakl, material, naqsh va uslubiy xususiyatlari o‘quv dasturlarida lokal dizayn identiteti sifatida o‘rganilsa, mamlakat dizayn maktabi ichki xilma-xillikka ega bo‘ladi. Aks holda barcha hududlarda bir xil uslubdagi “neytral” dizayn o‘qitilishi milliy san‘at salohiyatini toraytiradi. Shunday qilib, tadqiqot natijalari tasviriy va amaliy san‘at hamda dizayn yo‘nalishlarining rivoji uchun faqat moliyaviy qo‘llab-quvvatlash emas, balki metodik modernizatsiya, kreativ infratuzilma, raqamli kompetensiya, milliy merosni zamonaviy talqin qilish, bozor bilan aloqa va xalqaro hamkorlik birgalikda zarurligini ko‘rsatadi.

MUHOKAMA

Tasviriy va amaliy san‘at hamda dizayn yo‘nalishlarining rivojlanishi haqida gapirilganda, ko‘pincha ikki chekka yondashuv uchraydi: birinchi yondashuv san‘atni faqat an‘anani saqlash vositasi sifatida ko‘radi, ikkinchisi esa dizaynni faqat zamonaviy texnologik mahsulot yaratish usuli sifatida talqin qiladi. Har ikkala yondashuv ham ma‘lum darajada foydali bo‘lsa-da, ular alohida holatda yetarli emas. Chunki amaliy san‘at zamonaviy dizayn bilan bog‘lanmasa, muzey yoki festival doirasida qolib ketishi mumkin; dizayn milliy meros bilan bog‘lanmasa, global shablonlarning mahalliy nusxasiga aylanib qoladi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekiston uchun eng maqbul yo‘l — an‘anani muzlatib qo‘yish emas, uni zamonaviy hayotga kiritish; dizaynni begona uslublar importi emas, milliy estetik tafakkurning bugungi tildagi ifodasi sifatida rivojlantirishdir. UNESCOning 2024-yilgi ramkasi ham madaniyat va san‘at ta‘limini keng ma‘noda, ya‘ni meros, ijodiy ifoda, kreativ industriyalar va raqamli transformatsiyani qamrab oluvchi uzluksiz ta‘lim jarayoni sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv O‘zbekiston sharoitida quyidagi masalalarni keskin dolzarblashtiradi: birinchidan, tasviriy va amaliy san‘at ta‘limi umumta‘lim maktablarida past baholanadigan “ikkinchi darajali fan” emas, balki bolaning ko‘rish madaniyati, estetik didi, qo‘l-harakat koordinatsiyasi, obrazli tafakkuri, milliy qadriyatlarga munosabati va kreativ muammo yechish qobiliyatini shakllantiradigan muhim fan sifatida qaralishi kerak; ikkinchidan, oliy badiiy ta‘limda talabalar mustaqil mualliflik konsepsiyasi, tadqiqot madaniyati va loyiha metodologiyasiga o‘rgatilishi zarur; uchinchidan, amaliy san‘at ustalari, akademik rassomlar, grafik dizaynerlar, IT-mutaxassislar, marketologlar va ishlab chiqaruvchilar o‘rtasidagi hamkorlik kuchaytirilishi kerak. Bugungi sharoitda eng katta ehtiyojlardan biri san‘at va dizayn ta‘limida “portfolio madaniyati”ni shakllantirishdir. Portfolio oddiy rasmlar papkasi

emas; u ijodkorning o'sish tarixini, uslubiy izlanishini, tajriba jarayonini, muvaffaqiyatsiz eskizlaridan yakuniy yechimgacha bo'lgan fikrlash yo'lini ko'rsatuvchi professional hujjatdir. OAK talablari doirasida ilmiy maqola, monografiya, ilmiy loyiha va dissertatsiyalar uchun dalillangan tahlil qanchalik muhim bo'lsa, badiiy ta'limda ham portfolio, ko'rgazma tahlili, ekspert xulosasi va ijodiy jarayon hujjatlari shunchalik muhim bo'lishi lozim. Yana bir muhim masala — dizayn ta'limida bozor talabini haddan tashqari kuchaytirib yubormaslikdir. Bozor muhim, ammo san'atni faqat sotiladigan mahsulotga aylantirish ijodiy chuqurlikni yo'qotadi; aksincha, bozorni butunlay inkor qilish ham yosh ijodkorni real kasbiy hayotdan uzib qo'yadi. Demak, muvozanat zarur: ijodiy erkinlik, milliy-estetik mas'uliyat, funktsionallik va iqtisodiy hayotiylik birgalikda bo'lishi kerak. Shu jihatdan PQ-212-son qarorda ijodiy ustaxonalar, yosh rassomlar markazi va galereya infratuzilmasi kabi vazifalarning belgilanishi yosh ijodkorni real professional muhitga olib kirish uchun muhim omil hisoblanadi. Biroq bu infratuzilmalar faqat bino yoki jihoz shaklida qolmasligi lozim; ularda muntazam master-klasslar, eksperimental laboratoriyalar, tanqidiy ko'rib chiqish sessiyalari, ijodiy rezidensiyalar, kuratorlik dasturlari, badiiy menejment, mualliflik huquqi va art-marketing bo'yicha seminarlar bo'lishi kerak. Amaliy san'at yo'nalishida esa eng nozik masala — avlodlararo uzviylikdir. Ko'plab hunarmandchilik turlarida bilim kitobdan ko'ra ko'proq qo'l, ko'z, tajriba va ustaning shaxsiy maktabi orqali o'tadi. Agar bu jarayon raqamli arxiv, video dars, texnologik karta, materiallar katalogi va dizayn laboratoriyalari bilan mustahkamlanmasa, noyob mahorat ayrim ustalar bilan birga yo'qolib ketish xavfi bor. Shu bois "ustoz-shogird" tizimini romantik xotira sifatida emas, zamonaviy ta'lim siyosatining tirik mexanizmi sifatida qayta loyihalash kerak. Dizayn yo'nalishida esa milliy merosdan foydalanish usuli ilmiy mezonlarga ega bo'lishi zarur: ornamentning kelib chiqishi, hududiy maktabi, rang tizimi, shakl ritmi, diniy-falsafiy yoki maishiy ma'nosi, tarixiy qo'llanish sohasi o'rganilmasdan, uni mahsulotga joylashtirish yuzaki natija beradi. Boshqacha aytganda, dizayner naqshni "rasm" sifatida emas, madaniy kod sifatida o'qishi kerak. Maqola doirasida ilgari surilgan "5M modeli" aynan shu muvozanatni ta'minlashga qaratilgan: meros san'atni ildizga bog'laydi, mahorat sifatni ta'minlaydi, metodika o'qitishni tizimlashtiradi, media zamonaviy ko'rinish beradi, marketing esa ijodiy mahsulotni jamiyat va bozor bilan bog'laydi. Bu model amaliyotga joriy etilsa, tasviriy san'at, amaliy san'at va dizayn alohida yo'nalishlar sifatida emas, bir-birini oziqlantiruvchi badiiy ekotizim sifatida rivojlanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlarini rivojlantirish O'zbekistonning madaniy siyosati, ta'lim modernizatsiyasi, milliy merosni asrash, kreativ iqtisodiyot, yoshlar bandligi va xalqaro madaniy imijini kuchaytirish bilan bevosita bog'liq kompleks ilmiy-amaliy vazifadir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sohani rivojlantirishda faqat alohida rassomlar ijodi yoki san'at maktablari faoliyati bilan cheklanib bo'lmaydi; bunda davlat siyosati, oliy va o'rta badiiy ta'lim, hunarmandchilik markazlari, galereyalar, raqamli texnologiyalar, dizayn bozori, turizm, ishlab chiqarish va xalqaro hamkorlik yagona tizim sifatida ishlashi lozim. PQ-3219, PQ-4688 va PQ-212 kabi hujjatlar sohaning institutsional poydevorini belgilab bergan bo'lsa, bugungi bosqichda asosiy vazifa ularning

mazmunini metodik, texnologik va iqtisodiy jihatdan chuqurlashtirishdan iborat. Maqolada taklif etilgan “5M modeli” — meros, mahorat, metodika, media va marketing — tasviriy va amaliy san’at hamda dizaynni uzviy rivojlantirish uchun nazariy-amaliy asos bo‘la oladi. Ushbu model milliy san’atni zamonaviy dizayn bilan, qo‘l mehnatini raqamli texnologiyalar bilan, ustoz-shogird an’anasini kreativ laboratoriyalar bilan, ko‘rgazma faoliyatini bozor va xalqaro kommunikatsiya bilan bog‘laydi. Amaliy tavsiya sifatida badiiy ta’lim dasturlarida loyiha asosida o‘qitish ulushini oshirish, har bir talaba uchun raqamli va an’anaviy portfolioni majburiy rivojlantirish, hududiy amaliy san’at maktablarini ilmiy kataloglashtirish, dizayn laboratoriyalarida milliy ornament va zamonaviy mahsulot prototiplarini yaratish, yosh rassom va dizaynerlar uchun mentorlik dasturlarini yo‘lga qo‘yish, galereya va ijodiy ustaxonalarni doimiy ta’lim maydoniga aylantirish, mualliflik huquqi va art-marketing bo‘yicha maxsus modullar kiritish, xalqaro plenerlar va rezidensiyalarni oliy ta’lim jarayoni bilan bog‘lash maqsadga muvofiqdir. Eng muhimi, tasviriy san’at insonning ko‘rish madaniyatini, amaliy san’at milliy xotirani, dizayn esa zamonaviy hayot sifatini shakllantiradi. Ularning uchalasi birgalikda rivojlansa, milliy madaniyat muzey vitrinasida emas, kundalik hayotda yashaydi; dizayn esa shunchaki bezak emas, tafakkur, funktsiya va qadriyatning chiroyli ittifoqiga aylanadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-avgustdagi PQ-3219-son “O‘zbekiston Badiiy akademiyasi faoliyatini rivojlantirish va yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 21-apreldagi PQ-4688-son “Tasviriy va amaliy san’at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 1-iyuldagi PQ-212-son “Tasviriy va amaliy san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
4. UNESCO. Framework for Culture and Arts Education. Abu Dhabi, 2024.
5. OECD. Innovations in Education and Skills: Creative and Critical Thinking in Education. OECD Education and Skills Policy Materials.
6. Abdullayev N. O‘zbekiston san’ati tarixi. Toshkent: O‘qituvchi, 2007.
7. Hakimov A. O‘zbekiston tasviriy san’ati: tarix va zamonaviy jarayonlar. Toshkent: San’at, 2018.
8. Bulatov S. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati. Toshkent: Mehnat, 1991.
9. Raximov M. O‘zbekiston kulolchilik san’ati. Toshkent: Fan, 1961.
10. Arnheim R. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. Berkeley: University of California Press, 1974.
11. Gombrich E. H. The Story of Art. London: Phaidon Press, 1995.
12. Munari B. Design as Art. London: Penguin Books, 2008.
13. Manzini E. Design, When Everybody Designs: An Introduction to Design for Social Innovation. Cambridge: MIT Press, 2015.
14. Shiner L. The Invention of Art: A Cultural History. Chicago: University of Chicago Press, 2001.